Nollatuntisopimusten kieltäminen

Heikki Pursiainen, VTT, toiminnanjohtaja

Johtopäätökset

- Nollatuntisopimusten kieltämisen vaikutukset ovat epäselviä talousteorian perusteella.
- Empiiristä tutkimusta ei juuri ole.
- On kuitenkin hyviä syitä uskoa, että kiellon haitat olisivat suuremmat kuin hyödyt.
- Jos huonossa työmarkkina-asemassa olevia halutaan auttaa tähän on olemassa tehokkaampia ja vähemmän haitallisia tapoja.
- Kuten niin monesti, aloitteella pyritään puuttumaan ihmisten ongelmien oireisiin syiden asemesta.
- Tarkastellaan lyhyesti nollatuntisopimusten kiellon vaikutuksia teorian nojalla.

Työn keskimääräinen tuottavuus ja siksi tuntipalkka alenisivat

- Ajatellaan esimerkin vuoksi työnantajaa, jonka työn tarve vaihtelee satunnaisesti.
- Toisinaan asiakkaita on paljon, jolloin työn tuottavuus on (verrattain) korkea.
- Toisinaan asiakkaita on vähän, jolloin työn tuottavuus on matala.
- Jos nollatuntisopimukset ovat sallittuja, työntekijää pyydetään töihin vain korkean tuottavuuden aikana.
- Tällöin tuntipalkkataso vastaa korkeaa tuottavuutta.
- Työntekijän keskimääräinen ansio riippuu toki siitä, kuinka usein työhön kutsutaan.
- Mutta silloin kun työssä ollaan, palkka vastaa korkeampaa tuottavuutta.

Työn keskimääräinen tuottavuus ja siksi tuntipalkka alenisivat II

- Jos nollatuntisopimukset kielletään, työntekijä pitää kutsua paikalle myös alhaisen tuottavuuden aikana.
- Tällöin tuntipalkkataso ei voi olla korkean tuottavuuden mukainen.
- Sen täytyy heijastaa keskimääräistä tuottavuustasoa, eli se on sitä alhaisempi kuta useammin työntekijä kutsutaan paikalle myös alhaisen tuottavuuden aikana.
- Työntekijä siis saa enemmän työtunteja, mutta alhaisemmalla palkkatasolla.
- Työnantaja ei kerta kaikkiaan suostu maksamaan enempää kuin keskimääräisen tuottavuuden mukaista palkkaa.

Tuottamatonta työtä on järjetöntä teettää

- On tietenkin järjetöntä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin kannalta panna ihmisiä tuottamattomaan työhön.
  - Jos työ vähäisen tarpeen aikana on aidosti tuottamatonta, työnteko tänä aikana on yhteiskunnallisesti haitallista.
- Työntekijän menetetty vapaa-aika on arvokkaampaa kuin työn tuotos.
- Työntekijä on osan aikaa työpaikalla turhan panttina.
- Nollatuntisopimukset estävät tämäntyyppisen toiminnan.

Hyötyykö työntekijä

- Työntekijä ei mitenkään ilmiselvästi hyödy kiellosta.
- Yhtäältä työtunteja on enemmän, toisaalta tuntipalkkakin on aiempaa alempi.
- Myös vähentynyt epävarmuus voi kompensoitua alempana keskimääräisenä palkkatasona.
- Tämä siis koskee työntekijöitä, jotka ovat työssä minimiehtoja paremmalla palkalla.
- Heidän palkkansa sopeutuu (alaspäin) alentuneen keskimääräisen tuottavuuden vuoksi.
- TES-minimipalkalla olevaa työntekijän tuntipalkka ei voi alentua.
    - Mitä tällaiselle työntekijälle tapahtuu?

Jotkut hyötyvät

- Minimipalkalla työskentelevän työntekijän palkka ei voi sopeutua keskimääräisen tuottavuuden alenemiseen.
- Seurauksena voi olla kaksi asiaa.
- Niiden työntekijöiden, joille käy hyvin, ansiotaso nousee.
- Työnantaja joutuu maksamaan enemmän.
- Työntekijät saavat edelleen minimituntipalkan, mutta epävarmuus häviää ja työtä on enemmän.
- Juuri tämä on se hyöty, jota aloitteen tekijät tavoittelevat.

Toiset kärsivät

- Mutta osalle työntekijöistä käy huonosti.
- Ne, joiden keskimääräinen tuottavuus ei nollatuntisopimusten kiellon jälkeen enää ylitä minimipalkkaa, eivät enää saa työtä.
- Työnantajien ei kerta kaikkiaan kannata palkata heitä enää.
- Työllisyys alenee.

Mikä vaikutus on suurin?

- Mikä vaikutuksista sitten on kaikkein voimakkain?
- Ovatko kielteiset vaikutukset suurempia kuin myönteiset?
- Tämä on empiirinen kysymys, eikä kunnollista tutkimustietoa ole.
- Mutta silti on hyviä syitä suhtautua aloitteeseen kielteisesti.

Huonon työllisyystilanteen aikana ei kannata riskeerata

- Nykyisessä huonossa työllisyystilanteessa kaikkiin toimiin, jotka saattavat entisestään alentaa työllisyyttä, pitää suhtautua varauksellisesti.
- Erityisesti heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllisyys on huoli.
- Suomalaiset työmarkkinat kärsivät jo nykyisellään ylisääntelystä.
  - Uutta sääntelyä ei pitäisi ehdottaa ilman vastaavaa sääntelyn purkua muualla.
- Mm. talouspolitiikan arviointineuvosto oli sitä mieltä, että huonoimmin koulutetun työvoiman alhaisen työllisyyden yksi syy liian tiukat työehdot.

Ei rajoittavaa lainsäädäntöä yleissitovien tes:ien lisäksi

- Työmarkkinoilla tärkein sääntelymekanismi ovat työmarkkinajärjestöjen tekemät yleissitovat työehtosopimukset.
- Olisi kenties viisaampaa siirtyä järjestelmään, jossa yleissitovuuden sijasta työmarkkinoiden minimiehdot perustuisivat lainsäädäntöön.
- Mutta niin kauan kuin yleissitovuus on voimassa, työsopimuksia rajoittavan lainsäädännön käyttöä työehtosopimusten *lisäksi* erillisinä sääntelymekanismina tulee välttää.
- Työmarkkinoilla sopimusvapautta rajoitetaan jo nyt varsin paljon (liikaa).

Parempia keinoja on olemassa

- Nollatuntisopimusten kielto tuskin on tehokkain menetelmä alityöllistettyjen osa-aikatyöntekijöiden auttamiseksi.
- Heidän tilanteensa syynä ei ole nollatuntisopimusten olemassaolo vaan alhainen tuottavuus ja sosiaaliturvan puutteet.
- Sääntelyn kiristämistä järkevämpää olisi sosiaaliturvan ja verotuksen uudistaminen sellaisiksi, että osa-aikatyöntekijöiden elämä olisi nykyistä parempaa.
- Nollatuntisopimuksilla työskentelevien ongelmat ovat oire, eikä nollatuntisopimusten kieltäminen poista ongelman syytä.
- Työmarkkinasääntelyn käyttämistä tulonjaon tasaamisena pitäisi ylipäänsä vähentää nykyisestä, ei lisätä.